

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף סט

רבה אמר שקטן אינו מוליד.

איתיביה אביי איש: נאמר בשוכב עם שפחה חרופה "וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁכַבְתָּ זָרַע וְהוּא שְׁפָחָה נְחָרְפֶת לְאִישׁ וכו'". מהאות ו' של "וְאִישׁ" לומדים שמדובר אפילו בקטן בן תשע שראוי לביאה. אם כן מוכח שהוא מוליד.

אמר ליה - יש לו ואינו מוליד, כתבואה שלא הביאה שלישי דמי: הוא אכן ראוי לביאה אבל הוא לא מוליד. והוא דומה לתבואה שלא צמחה שלישי מהגידול הראוי לה, שאם יזרעו אותה באדמה היא לא תצמיח.

דבי חזקיה תנא "וכי יזיד איש" איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע: הפסוק מדבר על רוצח, ומכך שלא כתוב 'וכי ירשיע איש' אלא 'זיד', לומדים מזה שרק איש מזיד - מבשל ומזריע את השכבת זרע שלו, ולא קטן. ו'מיד' מתפרש כ'בישול', כפי שביאר רב מרדכי לרב אשי מהפסוק "וַיִּזְדּוּ יַעֲקֹב בְּיָמָיו" שיעקב בישל זיד עדשים.

קושיא: והא תנא דבי ר' ישמעאל בן ולא אב וכו': בן סורר ומורה יכול להיות דוקא בן ולא 'אב'. כלומר אם הבן סורר כבר הוליד ילד, אין לו את הדין של 'בן סורר ומורה'. ואיך זה יתכן? אם נאמר שקטן לא מוליד, בהכרח מדובר שהוא עיבר את אשתו לאחר שהביא שתי שערות ונעשה גדול, והבן נולד לו לפני שהקיף זקנו (כי במשנה כתוב שלאחר שהקיף זקנו הוא כבר לא נעשה בן סורר ומורה).

אך הרי רבי כרוספדאי אמר שכל התקופה שבה יש מצב להיות בן סורר, היא רק שלושה חודשים בלבד מאז שהביא שתי שערות (הטעם יתבאר להלן). ואם כן לא יתכן להוליד תוך שלושה חודשים!

אלא בהכרח שקטן מוליד. והוא הכניס אותה להריון לפני שהוא הביא שתי שערות, והוא הוליד בתוך שלושה חודשים לשתי שערות עוד לפני שהקיף זקנו. וקשה על רבה שאמר שקטן אינו מוליד!

תירוץ: לא לעולם דאיבער וכו': מדובר שהוא הכניס את אשתו להריון מיד כשהיו לו שתי שערות, והילד נולד אחרי תשעה חודשים (ואפילו אחרי שכבר הוקף זקנו). ומה שאמר רבי כרוספדאי שעד שלושה חודשים משהביא שתי שערות הוא יכול להיות בן סורר, אין זה קושיא. כפי שביאר רב דימי על פי חכמי ארץ ישראל, שמסבירים את הדרשה 'בן' ולא **הראוי** לקרותו אב. ומכיון שעברו שלושה חודשים והוכר העובר הוא כבר **ראוי** להעשות אבא (למרות שהעובר יולד בפועל רק בעוד שישה חודשים), ומכאן ואילך אינו יכול להיות בן סורר ומורה.

נמצא שדברי תנא דבי ר' ישמעאל הם הטעם של רבי כרוספדאי. הסיבה שלאחר ג' חודשים אינו נעשה בן סורר ומורה, כי אם היה בא על אשה (לאחר שצמחו לו שתי שערות) הוא כבר היה ראוי להיות אב לאחר ג' חודשים.

גופא אמר ר' כרוספדאי וכו': הגמרא חוזרת לדבריו ומקשה.

קושיא: והאנן תנן 'משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן': משמע שאפילו אם יעברו הרבה חודשים עד שיקיף הזקן הוא נעשה בן סורר ומורה.

תירוץ: הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים, מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף: המשנה באה לומר שאם הקיף הזקן לפני שעברו שלושה חודשים הוא כבר לא נעשה בן סורר ומורה. ואילו רבי כרוספדאי מוסיף שאם עברו שלושה חודשים ולא הקיף הזקן הוא לא נעשה בן סורר ומורה. כי צריך שני תנאים, גם שלא יקיף הזקן וגם שלא יעברו ג' חודשים.

יתיב רבי יעקב מנהר פקוד וכו': רבי יעקב אמר לרבינא את מה שאמר רב הונא בריה דרב יהושע. וכך הוא אמר - מדברי רבי כרוספדאי יוצא שהעובר ניכר לאחר שלושה חודשי הריון, ללא קשר למשך ימי ההריון. דהיינו הסיבה שבהריון רגיל העובר ניכר בשליש ימי העיבור דהיינו לאחר ג' חודשים מתוך תשע, אינה בגלל שזה שלישי ימי ההריון. והראייה, כי אם היה זה תלוי בשליש ההריון, אם כן היולדת בחודש שביעי, היה ההריון שלה אמור להראות כבר לאחר חודשיים ושליש (שזהו שלישי ימי עיבורה). ואם כן היה עלינו לומר שכן סורר שעברו עליו חודשים ושליש, כבר אינו ראוי להיות בן סורר ומורה. כי יש לחשוש שאם היה בא על אשה, היא היתה יולדת לשבעה ואז כבר היה ניכר עובריה. אלא מוכח שעיבורה ניכר רק בשלושה חודשים בכל מקרה.

אמר ליה לעולם אימא לך עוברה ניכר לשליש ימיה זיל בתר רובא: אמר לו רבינא - אין ראייה. יתכן שהעובר ניכר בשליש ההריון, אבל אנחנו הולכים אחר רוב הלידות שהם בחודש השלישי, ולכן נוקטים שעד שלושה חודשים הוא לא ראוי להעשות אב.

אמרוה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע וכו': אמרו את דברי רבינא לרב הונא בריה דרב יהושע, והוא ענה - וכי בדיני נפשות הולכים אחר הרוב? הרי התורה אמרה "ושפטו העדה והצילו העדה" דהיינו הדיינים צריכים לחפש זכות להציל את הנאשם. ואם כן היה עלינו לחפש לבן סורר ומורה זכות, ולהציל אותו במקרה שעברו חודשיים ושליש. שמא אם היה בא על אשה העובר היה נולד לאחר שבעה חודשים, וממילא כבר עכשיו הוא ראוי להיות אב. ולא ללכת אחר הרוב!

אהדרוה קמיה דרבינא וכו': החזירו את תשובתו של רב הונא בריה דרב יהושע לרבינא. אמר רבינא - וכי בדיני נפשות לא הולכים אחר הרוב? והרי למדנו במשנה לעיל (דף מ') שאם חקרו את העדים, ואחד אומר שהמקרה קרה בתאריך ב' בחדש ואחד אומר ב-ג' בחדש, עדותם קיימת. כי אחד יודע שעיברו את החודש הקודם (ועשו אותו ל' יום) ואם כן החודש הנוכחי התאחר ביום אחד והדבר קרה ב-ב' לחודש. ואילו השני לא יודע, ולכן הוא חושב שזה היה ב-ג' לחודש.

והרי הסיבה שאנו אומרים שעד אחד טעה בגלל שאנו הולכים אחר הרוב, ורוב האנשים עשויים לטעות בזה (בזמננו שקידשו את החודש על פי עדים ולא היה לוח שנה). אבל אם לא היינו הולכים אחר הרוב, היה עלינו לפסול את העדות כי העדים מכחישים זה את זה.

אמר רבי ירמיה מדפתי אף אנן נמי תנינא: למדנו במשנה שהולכים בדיני נפשות אחר הרוב. כדלהלן.

ילדה קטנה עד גיל שלוש שנים ויום אחד אי אפשר לעשות בה ביאה (והרי זה כנותן אצבע בעין). ומגיל זה ואילך יכול האב לקדש אותה, על ידי שמוסר אותה לאיש שיבוא עליה לשם קידושין.

ומגיל זה ואילך. < אם היתה נשואה ומת בעלה בלא בנים, ואחיו היבם בא עליה, הוא קנה אותה בכיאה. ואם הוא רוצה לגרשה היא צריכה גט (ואביה מקבל אותו בשבילה). < ואם השיאה אביה, ובא עליה אדם זר, הוא חייב עליה משום אשת איש. < ואם היא נידה, היא מטמאה את הבוועל אותה בטומאת זיבה. דהיינו שיטמא

משכב ומושב כ'עליונו של זב' (יבואר בהערה). אמנם קודם לגיל זה אינה מטמאה את בועלה בטומאה זו, כי לא שייכת בה 'ביאה', והנוגע בה נעשה רק 'ראשון לטומאה' בלבד.

[הרחבת הביאור: להבנת הענין נקדים מספר הקדמות.

א. נידה מטמאת 'משכב ומושב'. שאם ישבה או שכבה על עשר מזרונים, כולם נטמאים להיות 'אב הטומאה' לטמא אדם וכלים הנוגעים בהם. ב. בנוסף, נידה מטמאת גם את הבגד העליון שעליה. ואפילו עשר בגדים זה על זה כולם נטמאים להיות 'ראשון לטומאה' לטמא אוכלים ומשקים. ג. הבעל נידה נעשה טמא כמותה לטמא משכב ומושב. אמנם הוא מטמא אותם רק בדרגת 'ראשון לטומאה' כמו הבגד שעל הנידה, ולא בדרגת 'אב הטומאה' כמו הבגד שתחתיה.

וזו כוונת המשנה שהנידה מטמאה את בועלה 'לטמא משכב תחתון כעליון', דהיינו הוא מטמא משכב ומושב בטומאת הבגד העליון שמעל הנידה.]

< ואם נישאת לכהן (ונכנסה לחופה) היא אוכלת בתרומה. > ואם בא עליה אחד מן הפסולין כגון חלל נתין ממזר, הוא פוסל אותה מן הכהונה. < ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, הורגים אותו, והיא פטורה בגלל שקטנה אינה בת עונשין.

עד כאן המשנה. ועכשיו מבאר רבי ירמיה מדפתי את ההוכחה -

ואמאי? אימא איילונית היא וכו': מדוע אם בא עליה אדם זר הוא חייב מיתה משום אשת איש? עלינו לחשוש שמא יתברר לאחר מכן שהיא איילונית ואינה יכולה ללדת, ואז יתברר שקידושיה היו בטעות! (כי האיש שקידש אותה לא היה מסכים לקדש אותה על דעת שהיא תהיה איילונית). אלא מוכח שהולכים אחר הרוב, ומכיון שרוב הנשים אינן איילוניות, לכן הורגים את הבעל אשת איש קטנה.

דחיה: לא, מאי חייב עליה דקתני קרבן: המשנה אומרת שהוא 'חייב עליה' אך לא אומרת מה הוא חייב. ויש לפרש את המשנה שהוא חייב קרבן (בשוגג), אך לא מיתה. כי לגבי דיני נפשות לא הולכים אחר הרוב.

קושיא: והא מומתין על ידה קתני: הרי המשנה אומרת גם, שאם בא עליה אחד מכל העריות הוא נהרג. ו'אחד מכל העריות' כולל גם קרוב משפחה שהיא אסורה לו בגלל הקידושין לבעלה, כגון חמיה! תירוץ: **בבא עליה אביה:** מדובר שבא עליה אבא שלה, והוא אסור בה בלי קשר לקידושין.

קושיא: והא אם בא עליה אחד מכל העריות קתני: ולא דוקא אביה אלא כל סוג של עריות. **תשובה:** אלא הכא במאי עסקינן דקבלה עילויה: אלא מדובר שהאיש שקידש אותה אמר שהוא עושה זאת אפילו על דעת שהיא תהיה איילונית. ולכן אין לחשוש שהקידושין יתבטלו. וממילא אין ראייה שהולכים בדיני נפשות אחר הרוב.

*

ת"ר המסוללת בבנה קטן והערה בה: העושה מעשה פריצות עם בנה הקטן והוא הערה בה את האיבר שלו. בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה, ובית הלל מכשירין.

אמר רבי חייא וכו': רבי חייא מבאר את המחלוקת. מדובר בילד בן שמונה, ונחלקו האם הוא יכול להוליד. כי בדורות הראשונים מצאנו שהיו יולדים בגיל שמונה, והשאלה היא האם לומדים מהם לדורות שלנו או לא.

ודורות הראשונים מנלן דאוליד: מניין לנו שאז ילדו בגיל שמונה?

אמר רבי חייא אילימא מדכתיב וכו': הגמרא עושה חשבון משנתיו של אחיתופל. לאחיתופל היה בן שקראו לו אליעם, לאילעם היה בת שקראו לה בת שבע, והיא התחתנה עם דוד וילדה את שלמה. דוד המלך קרא לו ידידה. לאחר שנתיים אבשלום הלך לגזוז את צאנו והרג את אמנון. אבשלום ברח לגשורה ושהה שם שלוש שנים. לאחר מכן הוא חזר לירושלים ושהה בה שנתיים. בזמן הזה היה שלמה כבר בן שבע. ואז אבשלום הלך לחברון ומרד בדוד המלך. הפסוק מציין שהיה זה ארבעים שנה לאחר שעם ישראל בקשו מלך משמואל. אבשלום התייעץ עם אחיתופל בענין המרידה, אך לא שמע לעצתו. ואז אחיתופל הלך לביתו והתאבד. בן כמה הוא היה אז? את זאת אנו לומדים מהפסוק שנאמר על אחיתופל ודואג שהם לא יגיעו לחצי ימיהם, וכתוב בכרייתא שהוא היה בן 33.

נמצא, שבגיל 33 היה לאחיתופל נין שהוא שלמה שהיה בן 7. אם נוריד משנתיו של אחיתופל את 7 שנות שלמה, נמצא שבגיל 26 נולד לו נין. עכשיו נוריד את שלושת ההריונות של אשת אחיתופל אשת אליעם ובת שבע, סה"כ שנתיים. כי כל אחת ילדה לשבעה חודשים, ובנוסף יש לכל אחת חודש של ימי נידות וטהרה, סה"כ שנתיים (8 כפול 3 = 24 חודשים) שגם אותם אנו מורידים משנתיו של אחיתופל. נשארנו עם 24 שנים שבהם ילדו שלשה דורות (אחיתופל ילד את אליעם, אליעם את בת שבע, ובת שבע את שלמה). אם כן כל אחד ילד בגיל שמונה.

דחייה: ממאי? דלמא תרוייהו בתשע וכו': אולי אחיתופל ואליעם ילדו בגיל תשע, ורק בת שבע ילדה בגיל שש. כי אשה בריאה וחזקה יותר מהגבר. וההוכחה לכך, שהרי בכל מקרה גם אם תאמר שהיא ילדה את שלמה בגיל שמונה, כבר נולד לה ילד אחד קודם לכן מדוד המלך.

אלא מהכא אלה תולדות תרח וכו': אלא לומדים שהם הולידו בגיל שמונה מהרן. כתוב בפסוק שתרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן. דהיינו אברהם גדול מנחור בשנה, ונחור גדול מהרן בשנה. נמצא שאברהם גדול מהרן בשנתיים. אברהם התחתן עם שרה שהיא 'סכה' הבת של הרן. כשהקב"ה בישר לאברהם שיוולד לו בן הוא נפל על פניו וצחק, וחשב בליבו האם אדם בן מאה ואשתו בת תשעים יולידו בן? נמצא שאברהם גדול משרה בעשר שנים. והרי כאמור הוא היה גדול מאחיו הרן בשנתיים. אם כן הרן הוליד את שרה בגיל שמונה!

דחייה: ממאי? דלמא אברהם זוטא דאחיה הוה ודרך חכמתן קא חשיב להו: אולי אברהם היה הקטן שבאחים שלו, והפסוק מונה את שלושת אחים לפי סדר חכמתם, ולכן אברהם נכתב ראשון כי הוא היה הכי חכם מכולם.

תדע דקא חשיב להו קרא דרך חכמתן וכו': והראייה שהפסוק מונה את הילדים לפי חכמתם ולא לפי הגיל שלהם, מ'שם' בנו של נח.

כתוב בפסוק שנח הוליד את שלושת בניו בגיל 500. הפסוק מונה אותם בסדר הזה - שם, חם, יפת. אם נאמר שהם כתובים לפי סדר לידתם, נמצא ש'שם' גדול מ'יפת' בשנתיים. כשנח היה בן 600 התחיל המבול. שם הוליד את ארכפד שנתיים אחרי המבול כשהוא בן מאה. עד כאן משמעות הפסוקים.

אך קשה, מאז שנח הוליד את שם עד שנתיים אחרי המבול, עברו 102 שנים. ואם כן שם היה צריך להיות בן 102 ולא בן 100! אלא בהכרח שהפסוק כתב אותם לפי סדר חכמתם ובאמת שם היה הקטן שבכולם.

אמר רב כהנא אמריתה לשמעטא וכו': ש'שם' לא היה גדול האחים מההוכחה הנ"ל. והוא אמר לי הוכחה אחרת. כי כתוב בפסוק ששם היה אח של 'יפת הגדול' כלומר שיפת היה גדול האחים. למרות ששם כתוב ראשון בפסוק, כי הפסוק כתב אותם לפי חכמתם ולא לפי גילם.

אלא מנלן? מהכא, ובצלאל בן אורי וכו': בצלאל היה בן אורי בן חור בן כלב (כלומר נין של כלב). בצלאל בנה את המשכן בהיותו בן 13, כפי שלומדים מהמילה

"איש". בכרייתא כתוב שבשנה הראשונה לאחר יציאת מצרים בנה משה את המשכן, ובשנה השניה הוא שלח את המרגלים. כלב אמר שהוא היה בן 40 כשמשח שלח אותו עם המרגלים. ואז היה בצלאל כבר בן 14. אם נוריד את 14 שנותיו של בצלאל מ-40, נגיע ל-26. בגיל 26 נולד לכלב בן. אם נוריד את שלושת ההריונות (של כלב, חור, אורי) שהם שנתיים (כדלעיל), נגיע ל-24. נחלק אותם לשלושה, ונגיע ל-8. אם כן כל אחד הוליד בגיל שמונה!

*

למדנו במשנה - בן ולא בת: לבת אין דין 'בן סורר ומורה'.

תניא אמר רבי שמעון וכו': בעיקרון דוקא היה ראוי שיהיה לה דין של סורר ומורה. כי אם היא תתרגל לזלול ולסבוא כשהיא קטנה, כשהיא תגדל ולא יהיה לה כסף היא תעמוד בפרשת דרכים ותפתה אנשים לזנות איתה בשביל לקבל כסף של 'אתנן'. אלא שגזירת הכתוב היא 'בן ולא בת'.